

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น (primary sources) ที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

ก. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

เอกสารรัชกาลที่ 5 กษ. 3.2/2 เรื่องเก็บเงินค่านาในกรุงแลหัวเมือง แลเรื่องเร่ง
เงินค่านาที่ต่าง ร.ศ. 108 - 111.

เอกสารรัชกาลที่ 5 กษ. 3.2/7 เรื่องเก็บเงินค่านาหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตก
1 ช.ค. 109 - 16 มี.ค. 111.

เอกสารรัชกาลที่ 5 กษ. 9.4ก./22 เรื่องที่นำค่าบลุ่งคูเป็นความกับบริษัทชุกคลอง
คุนาศยาม 1 มี.ค. 114 - 15 เม.ย. 115.

เอกสารรัชกาลที่ 5 กษ. 9.4ก./38 เรื่องบริษัทชุกคลองและคุนา 17 มิ.ย. - 21
ค.ค. 116.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.1/1 เรื่องจ่ายทองเงินและแข่งขันฎีกาต่าง ๆ ปี 108, 109,
110.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.1/5 เรื่องจักราขการกระทรวงคลัง พระราชบัญญัติสำหรับ
หอรัษฎากรพิพัฒน์ พ.ศ. 2446.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.1/16 เรื่องมิสเทอ มิสเชด อินเนส รับราชการในกระทรวง
พระคลัง ร.ศ. 115 - 117.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.1/24 รายงานตรวจคลังเมืองต่าง ในระหว่างวันที่ 15-29
ส.ค. 117.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.1/44 เรื่องจัดตั้งกรมสำรวจ หรือ กรมตรวจ 6 พ.ย. 125-
8 ม.ค. 126.

- เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.1/44 คำพยานในเรื่องเงินเกาฮุยของแต่ก่อนเป็นเจ้าของงาน
ที่ราคาสินค้า กรมศุลกากร ต้องหาว่าไม่ที่ราคาสินค้าตามอัตราที่ควรต้องเสียภาษี
20 ส.ค. 125.
- เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.5.1/11 ปีก 4 งบประมาณเงินแผ่นดิน ศก 118 - 119.
- เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.14.1/1 กรมสรรพากร เรื่องตั้งกรมสรรพากรใน พ.ศ. 2441.
- เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.14.1/1 เรื่องสำเนารายงานของมิสเตอร์ วิเวคต์ คาแนค
พ.ศ. 2441.
- เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.14.1/3 กรมสรรพากรรายงานการเก็บอากรของกรมสรรพากร
ในกระทรวงนครบาล ร.ศ. 117.
- เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.14.2/3 กรมสรรพากรเรื่องมิสเตอร์ เกรแฮม ยื่นความเห็น
ในการเก็บอากรบรรดาที่ขึ้นอยู่ในกระทรวงนครบาล ร.ศ. 117.
- เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.14/16 เรื่องความเห็นมิสเตอร์ มิตเชล อินเนส เสนอการ
จะเลิกภาษีอากรในมณฑลต่าง ประกาศตั้งค่านาภาษภายในกรุงเทพฯ
- เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.14/27 เรื่องพระราชบัญญัติเพิ่มเติมการภาษีอากร ร.ศ. 124.
- เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.14/31 เรื่องเงินภาษีอากร จ.ศ. 1235.
- เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.21/16 คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยายมราช 14 มี.ย.129.
- เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.21/21 คำกราบบังคมทูลของพระนิริจสารวา 3 มี.ย. 129.
- เอกสารรัชกาลที่ 5 บ.2/16 เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการ
เปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ย.11/35 คดีเรื่องขุนเทพสุภาคุณการรับสินบนรายความอ้ำแดง
แย้มโจทก์ อ้ำแดงขลิบ จำเลย ทาง เมืองนครศรีธรรมราช 8 - 20 มี.ย. 112.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ย.11/36 ฎีกาอ้ำแดงแสงมายกล่าวโทษคุณการศาลฎีกา
13 มี.ย. ร.ศ. 112.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ย.12/79 คดีเรื่องพระยาพิทยโกษา กับหลวงนาขึ้นต่างกล่าวโทษกัน
27 เม.ย. - 24 พ.ค. ร.ศ. 114.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ย.12/92 เรื่องนายสงกล่าวโทษจีนฮกแข่งว่าเอาของที่ต้องห้าม
ที่เยาว์ลักไม้ ขอรายฎุร 17 ธ.ค. 114.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ย.12/93 เรื่องราวจีนเมืองตะกั่วป่ากล่าวโทษพระนรเทพภักดี
ยกกระบัตร 25 ธ.ค. 113 - 10 พ.ย. 114.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ย.13.1/10 คดีหลวงศุภศิลป์ประสิทธิ์ ข้ำหลวงโยชามณฑลนคร-
ราชสีมาเอาเงินหลวงไปใช้ส่วนตัว ร.ศ. 124.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ย.13.1/29 คดีพระวิจิตรชาญรงค์ นายอำเภอมืองปราณบุรี
เอาเงินหลวงไปใช้ส่วนตัว ร.ศ. 124.

เอกสารรัชกาลที่ 5 ย.13/7 เรื่องราษฎรเมืองชลร้องว่าเจ้าพนักงานเรียกเงินค่า
เบ็ดล่องเหลือเกิน เม.ย. - 5 มี.ย. 110.

เอกสารรัชกาลที่ 5 สารบัญญัติพิเศษ เล่ม 2 จ.ศ. 1238 - 1240 เรื่องคดี
หลวงไกรนารายณ์.

เอกสารรัชกาลที่ 5 สารบัญญัติพิเศษ เล่ม 2 จ.ศ. 1238 - 1240 ฎีกาเงินหัว
เรื่องเงินภาษี.

เอกสารรัชกาลที่ 5 สารบัญชัสมุขพิเศษ เล่ม 4 จ.ศ. 1240 - 1241 คดีพระปรีชา-
กลการ.

จ. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

จดหมายเทศุรัชกาลที่ 3 มัคที่ 202122 หนังสือพระยาอำมาตย์ถึงเมืองพิษณุโลก ให้เอา
ตัวผู้มีชื่อ 33 คนค้างคานาส่งไปกรุงเทพฯ.

จดหมายเทศุรัชกาลที่ 5 มัคที่ 185/7 กราบทูลเรื่องปลุกษาโทษพระยาอาหารบริรักษ์
กับพวกขอเงินคานา

จดหมายเทศุรัชกาลที่ 5 มัคที่ 202/11 คดีเรื่องไต่สวนหมื่นชำนาญกล่าวโทษเจ้าเมือง

จดหมายเทศุรัชกาลที่ 5 มัคที่ 203/3 ฎีกานายท้วม เรื่องกล่าวโทษพนักงานไม่ส่ง
เงินคานา.

เอกสารชั้นรอง (secondary sources) ที่พิมพ์แล้ว

ก. ประเภทหนังสือภาษาไทย

ชจร สุขพานิช. "ฐานันครไพร" ในหนังสืออ่านประกอบพื้นฐานอารยธรรมไทย. ตอน
พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ สังคมและการเมือง พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2517, หน้า 69 - 120.

คณะกรรมการอาชญากรรมวิจัย. ความเห็นเรื่องวิธีที่จะให้ราษฎรปลอดจากความกลัว-
เจ้าหน้าที หนังสือเวียนกรมสารบรรณ คณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร ที่ นว.60/2499
ลงวันที่ 30 มีนาคม 2499.

คุรุสภา. กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 - 5. พระนคร : องค์การคุรุสภา, 2506.

จักรปาณีศรีศิริวิสุทธิ์, หลวง (รวบรวม). เรื่องของเจ้าพระยามหิธรและบุรุษรัตน.
ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยามหิธร (ลออ ไกรฤกษ์) ณ วัดเทพ-
ศิรินทราวาส วันที่ 15 พ.ย. 2499. พระนคร : โรงพิมพ์ศรีนคร, 2499.

จำทูล กองสารและคณะ. ปัญหาการคอร์รัปชันในวงราชการไทย. เอกสารการศึกษา
สำหรับรัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
2516.

เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจักรเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ.
103 และพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลง
พระบรมราชธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน. พระนคร : โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต,
2510.

ชมพูนุท นาดีรักษ์. "บทบาทของที่ปรึกษาชาวต่างประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ-
จุลจอมเกล้า ฯ พ.ศ. 2411 - 2453" วิทยานิพนธ์ แผนกภูมิศาสตร์ - ประวัติ-
ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, พ.ศ. 2514. (อัครสำเนา).

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. แผนการพัฒนากาเมืองฉบับแรกของไทย : คำกราบบังคมทูลของ
เจ้านายและข้าราชการให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง ร.ศ. 103. พระนคร :
โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2513.

_____. สรณิพนธ์ของเทียนวรรณ. พระนคร : องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2517.

ชูป กาญจนประกร. แนวคำบรรยายหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ ณ คณะรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2505 (เอกสารโรเนียว).

_____. "นายกรัฐมนตรีสัมภาษณ์" การศึกษาเฉพาะกรณี มาตรการสร้างสรรัก
ภาวะผู้นำทางการเมือง, เอกสารวิจัยส่วนบุคคล (โรเนียว), 2505.

ชูป กาญจนประกร. "ระบบอุปถัมภ์" การบริหารบุคคลในประเทศไทย รวบรวมโดย
อมร รักษาสัตย์ และโสรัจ สุจริตกุล. พระนคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
2514, หน้า 111 - 128.

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. "ตำนานภาษีอากรบางอย่าง" ในลัทธิธรรมนิยม
ต่าง ๆ ภาคที่ 16 เล่ม 2 กรมศิลปากรรวบรวม พิมพ์ครั้งที่ 5 พระนคร :
เจริญทัศน์การพิมพ์, 2515.

_____. เทศาภิบาล. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้า
สฤษดิ์เกษ ขยางกูร, 2498. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2498.

_____. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. พระนคร : กรม-
ศิลปากร, 2511.

_____. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5. พระนคร : องค์การ-
คำคุณุสภา, 2504.

_____. "ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ" ในหนังสืออ่านประกอบ
พื้นฐานอารยธรรมไทย ตอนพื้นฐานประวัติศาสตร์ สังคมและการเมือง พระนคร:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516, หน้า 1 - 30.

ชานินทร์ กรัยวิเชียร, "กฎหมายกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง" อนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ นายโฉย รัตโนคม. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี,
2510, หน้า 1 - 25.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 (2 เล่ม).
พระนคร : องค์การคำคุณุสภา, 2504.

บริหารเทพธานี, พระ. พงศาวดารชาติไทย. พระนคร . สำนักพิมพ์ประจักษ์วิทยา,
2496.

"ประชุมประกาศพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ภาค 1 (พ.ศ. 2394 - 2494)"

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชตเถระ : ฌนบุรี :
โรงพิมพ์ดำรงธรรม, 2511.

ประพัฒน์ เลาหศิริ. "วิทยานิพนธ์การศึกษาเฉพาะกรณี การบริหารงานการจัดเก็บ
เงินได้บุคคลธรรมดา เปรียบเทียบระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา (เฉพาะมลรัฐ
นิวยอร์ก)" วิทยานิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิต-
พัฒนบริหารศาสตร์ (อัคราเนา).

ไพบูลย์ ช่างเรียน. ลักษณะสังคมและการปกครองของไทย. พระนคร : ไทยวัฒนา-
พานิชย์, 2514.

มหาดไทย, กระทรวง. ประมวลพระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ที่เกี่ยวกับภารกิจของ
กระทรวงมหาดไทย เล่ม 1 ภาคที่ 1 และภาคที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์ส่วน-
ท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2513.

มานิต มานิตเจริญ (รวบรวม). พจนานุกรมไทย บริษัทแพรพิทยา วัจจุรพา.
พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2507.

ราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่น. พระราชบัญญัติในปกคตยุบน์ เล่ม 1.
พระนคร : โรงพิมพ์กองลหุโทษ, ร.ศ. 120.

สงบ สุริยรินทร์. เทียนวรรณ. พระนคร : โรงพิมพ์สุริยรินทร์, 2510.

สังฆราชปาลเลอกซ์ (สันต์ ท. โกมลบุตร แปล). เล่าเรื่องเมืองไทย. พระนคร :
สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2506.

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. "สัมมนาเรื่องคอร์รัปชัน" ปรับปรุงจากสรุปอภิปรายของ
ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ที่ศูนย์การอบรมศีลธรรม วัฒนธรรม สำนักวัจนารด-
สุนทรภาราม พระนคร วันที่ 3 ส.ค. 2512. หนังสือประชุมเก็บตก เล่ม 2
พระนคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2514, หน้า 169 - 204.

- สมคิด ศรีสิงห์. "การบริหารภาชีอากรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น" ปริญญาานิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2515. (อัครสาเนา).
- สมพงศ์ เกษมสิน. การบริหารงานบุคคล. พระนคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2512.
- สมสมัย ศรีศุทรพรวณ (จิตร ภูมิศักดิ์). โฉมหน้าศักดินาของไทย. พระนคร : จักรานุกูลการพิมพ์, 2517.
- สมสวาท ชวนไชยสิทธิ์. "การปฏิรูปภาชีอากรในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า" วิทยานิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2516. (อัครสาเนา).
- เสกสรรค ประเสริฐกุล. "การฉ้อราษฎร์บังหลวงในประเทศไทย" หนังสือเอียงข้างประชาชน. พระนคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2517, หน้า 35 - 79.
- แสงไสม เกษมศรี, ม.ร.ว. ประวัติศาสตร์ไทยประโยชน์นิยมศึกษาตอนปลาย. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2509.
- สุทธิวาหนฤพณี, หลวง. ประวัติศาสตร์กฎหมาย. พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.
- โสรัจ สุจริตกุล. "ประชาธิปไตยกับระบบข้าราชการพลเรือน" หนังสือการบริหารบุคคลในประเทศไทย รวบรวมโดย อมร รักษาสัตย์ และ โสรัจ สุจริตกุล
พระนคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2514, หน้า 27 - 43.
- วิจิตร วาทการ, พลตรี, หลวง. "ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทย", วิจิตรวาทการอนุสรณ์. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2514.
- วิชัย ประสงค์. ประวัติและวิวัฒนาการกรมสรรพากร. พระนคร : ศิลปาบรรณการ, 2506.

เหรียญ ศรีจันทร์, ร.ศ. และ เนตร พูนวิวัฒน์, ร.ศ. กบฏ ร.ศ. 130 การปฏิวัติ
ครั้งแรกของไทย. พระนคร : เจริญวิทยการพิมพ์, 2517.

หยุด แสงอุทัย. คำบรรยายประมวลกฎหมายอาญา. พระนคร : สำนักงานแนะนำ
ทางกฎหมาย, 2502.

อมร จันทรสมบูรณ์. "กฎหมายกั้นการคอร์ปชั่น" ในหนังสือกฎหมายกับความเป็นธรรม
ในสังคม พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2517, หน้า 32 - 64.

ข. ภาษาอังกฤษ

Crawford, John . Journal of An Embassy to the Courts of Siam
and Cochin - China. London: Oxford University Press, 1967.

Gould, Julius, and Kolb, William L. A Dictionary of Social
Sciences. New York: The Free Press, 1965.

Heidenheimer, A. J. Political Corruption: Reading in Comparative
Analysis. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1970.

Ingram, James C. Economic Change in Thailand Since 1850. ^{Stanford} New-
York: Stanford University Press, 1955.

Loubère, La. A New Historical Relation of the Kingdom of Siam.
London: Royal Exchange, New Exchange, and Half Moon, 1963.

Riggs, Fred W. Thailana: The Modernization of a Bureaucratic
Polity. Honolulu: East-West Center Press, 1966.

Scott, James C. Comparative Political Corruption. New Jersey:
Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1972.

Skinner, William G. Chinese Society in Thailand and Analytical History. New York: Cornell University Press, 1957.

Talcott, Parson. The Social System. Illinois: The Free Press, 1957.

Wales, Quaritch H.G. Ancient Siamese Government and Administration. New York: Paragon Book Reprint Corp, 1965.

Wraith, Renold, and Simkins, Edgar. Corruption in The Developing Countries. London: George Allen and Unwin Ltd., 1963.

ค. วารสารภาษาไทย

กองวิชาการ. "พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ กับการปฏิรูปการปกครองประเทศ," เทศาภิบาล, ปีที่ 62 เล่ม 16 (ค.ศ., 10), หน้า 1 - 4).

กาญจณี สมเกียรติกุล, และ ยุพา ชุมจันทร์. "การปฏิรูปและวิกฤตการณ์วังหน้า," (เก็บความจาก Wyatt, David K. The Politic of Reform in Thailand: Education in The Reign of King Chulalongkorn. New Haven : Yale University Press, 1969, pp. 50 - 62) จุลสารโครงการตำรา ปีที่ 1 ฉบับ 3, หน้า 19 - 22.

เกริกศักดิ์ กองศิลป์. "พุทธวิจัยเพื่อวิเคราะห์ปัญหาคอร์รัปชัน," สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ฉบับ 9 ปีที่ 10 (ก.ย., 15), หน้า 20 - 39.

จรี อุตวรรัตน์ (แปล). "คอร์รัปชันในประเทศที่กำลังพัฒนา," บรรณกร ส.พ.บ., ปีที่ 2 ฉบับ 1 (ม.ค., 13), หน้า 9 - 21.

ทองคำ กล้วยไม้ ณ อยู่ชยา. "เล่าเรื่องพระจอมเกล้า (ตอนที่ 2)", นิตยสารท้องถิ่น,
ปีที่ 4, เล่ม 10 (ท.ค., 07), หน้า 53 - 68.

ชเนศ อภรณ์สุวรรณ. "คอร์ปชั่นในระบบข้าราชการไทย," สังคมศาสตร์ปริทัศน์,
ฉบับที่ 4 ปีที่ 9 (ท.ค., 14), หน้า 98 - 101.

ธรรมเกียรติ กัณอริ. "โฉมหน้าศักดินาไทยในสายตาของจิตร ภูมิศักดิ์," สังคมศาสตร์-
ปริทัศน์, ปีที่ 12 ฉบับ 9 (ก.ย., 17), หน้า 83 - 94.

วรภัคดีพิบูลย์, พระ. "การเก็บเงินค่านา," วารสารสังคมศาสตร์, 3, 1 (ม.ค., 08),
หน้า 36 - 50.

วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์. "การวิเคราะห์การขัดแย้งกับการศึกษาเรื่องคอร์ปชั่น,"
วารสารสังคมศาสตร์, 10, 1 (ม.ค., 16), หน้า 44 - 54.

วิบูลย์ อิงคากุล. "กฎหมายกับการฉ้อราษฎร์บังหลวงในสังคมไทย," สังคมศาสตร์-
ปริทัศน์, ฉบับ 9 ปีที่ 10 (ก.ย., 15), หน้า 50 - 60.

สมัยชัย เอกอุ้น. "การปรับปรุงงานบริหารการจัดเก็บภาษีอากร," ข่าวสาร ก.ค.ก.,
ปีที่ 6 เล่ม 6 (พ.ย.-ธ.ค., 10), หน้า 13 - 20.

สมชาย เตะพระหมพันธุ. "ระบบครอบครัวไทย" หนังสือพิมพ์ประชาชาติรายวัน,
วันอังคารที่ 19 ส.ค. 2518, หน้า 7.

สุขุมนัยประคิษฐ์, หลวง. "สาระสำคัญของระบบ 'Merit System'," วารสาร-
ราชการ, ปีที่ 3 ฉบับ 4 (ก.ค., 01), หน้า 19 - 26.

สุเทพ สุนทรเกสัช. "ทฤษฎีคอร์ปชั่น," วารสารสังคมศาสตร์ 4, 1 (ม.ค., 09),
หน้า 56 - 82.

อุทัย หิรัญโค. "ปัญหาข้าราชการคอร์รัปชันในประเทศไทย," วารสารพัฒนบริหารศาสตร์,
ปีที่ 9 ฉบับ 1 (ม.ค., 1969), หน้า 29 - 59.

ง. วารสารภาษาอังกฤษ

Braibanti, Ralph. "Reflection on Bureaucratic Corruption,"
Public Administration, 40, 4 (1962), pp. 357 - 372.

Dhiravegin, Likhit. "Contrasting Modernization in Chulalongkorn's
Siam (1868 - 1910) and Meiji's Japan (1867 - 1912)," วารสาร
สังคมศาสตร์, 7, 1 (ม.ค., 13), หน้า 12 - 33.

Roy Edward Van. "On Theory of Corruption," Economic Development
and Cultural Change, Vol 19, No 1 (Oct., 1970), pp. 86 - 111.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

มาตรา 12

มาตราหนึ่ง พระเจ้าอยู่หัวมีพระราชบัญญัติตราห้ามไว้ให้มีผู้กันชกไพร่บ้านพลเมือง
 ทาน และผู้ใดภาพกของพี่น้องสมักสมาบาวไพร่ ถือเครื่องสาตราวุธหอก คาน ทวน หลาว
 แหวนไปรุกราน เอาเอาเขาเปิดโก กระทำไพร่ฟ้าชาแผ่นดินทานให้ไต่ความเคื้อครอนยาก
 แคน ทานว่าเขาในระวางกันชก ไหลงโทษ 7 สถาน สถานหนึ่ง

	ให้พันพอริบเรือน	1	
	ให้รบราชบาทแล้วเอาตัวลงหญ้าข้างเดือน	1	1
	ให้ประจานแล้วใส่ตุระไว้	2 3	เดือน
คือ	ให้ใหม่จัตุระคน	1	7
	ให้ใหม่หัวคน	1	
	ให้ใหม่ลาหนึ่ง	1	
	ให้ภาคทัณฑ์ไว้	1	

แลโทษ 7 สถานนี้ควรควยสถานใด ก็ให้เอาแต่สถานหนึ่ง แล้วแต่จะทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

มาตรา 78

มาตราหนึ่ง ผู้ใดบังอาจเอาพวกพ้องพี่น้องเพื่อนฝูงรุกไปซื้อชกฉกใส่ตีค่าทวายถึง
 ที่ถึงแดนทานก็ดี แลอาจวาพระเจ้าอยู่หัวทานใช้ให้กระทำก็ บังอาจขมเหงราษฎรเอาเอง
 คั้งนั้น พิจารณาเป็นสัจ ไหลงโทษ 3 สถาน ๆ หนึ่ง ทานให้ทวนควยไม่วาย 25 ที่ แล้ว
 ประจาน 1 สถานหนึ่งให้จำแล้วเอาตัวออกจากราชการ 1 สถานหนึ่งให้ใหม่ไต่คนต่อโดย
 ยศตาศักดิ์ 1 ส่วนโทษอันตนใดกระทำแก่ทานนั้นให้ใหม่โดยยศตาศักดิ์

มาตรา 97

มาตราหนึ่ง ทวยราษฎรผู้ใดใด แลมีบันคาศักดิ์ แลหาบันคาศักดิ์มิได้ก็ อันต้อง

กันไซกริบราชบาทเอาทรัพย์สิ่งสิ้น แลต้องยื้อชักเอาชานขาวไพร่ตนไปทูปดอง ตีค่า จำจอง
ใส่ชื่อคาไซตรวจ แลตนทำควยบางก็ดี แลต้องโจรปล้นโจรที่โจรสอดลักชานคน พันแทงโคกระบือ
แลลักลอบพันแทงบางก็ดี แลชานนี้มรดก ตีค่าไพร่หนีนาย แลพินาศกันควยประการใดก็ดี ท่าน
ใหม่วากลวารองฟอง นะ โรงสานตามกระษินเมือง อย่าให้ตีคาคูคตราเอาโดยกำลังเอง
สักอันเลย ถ้าผู้ใดมีโคกระบือทำตามพระราชกฤษฎีกานี้ ให้ใหม่โดยขนาด ถ้าซึ่งเคียดเคียดใจ
ไปทำที่หนึ่งให้ใหม่ลาหนึ่ง ทำสองที่ให้ใหม่ทวีคูณ ทำสามที่ให้ใหม่ตรีคูณ ทำสี่ที่ให้ใหม่จตุรคูณ
ทำห้าที่ถ้าผู้มีบันดาศักดิ์ ให้บริษัทราชบาทเอาทรัพย์สิ่งสิ้นแล้ว จำไว้เดือนหนึ่งแล้วเอาตัวออกจาก
ราชการ ถ้าหาบันดาศักดิ์มิได้ให้ทวนควยลดหนึ่ง 50 ที่ แล้วให้ใหม่จตุรคูณ ถ้าจะใหม่ผู้มี
บันดาศักดิ์ หาบันดาศักดิ์มิได้ก็ดี ท่านให้ใหม่โดยพระราชกฤษฎีกานี้

ที่มา "พระไอยการอาญาหลวง" กฎหมายตราสามดวงฉบับจุลศักราช เล่ม 4
(พระนคร: โรงพิมพ์จุลศักราช, 2504).

ภาคผนวก ข.

มาตรา 2

มาตราหนึ่ง ผู้บังคับเจ้ากรมตำรวจในพระคลังหลวงนอกพระคลังหลวงก็ตั้ง
ท่านให้ลงโทษ

	โทษเสีย	1	
	โทษประจาน	1	
	โทษทวนควยลวดหนังไม้หวาย 25 ที	1	
8 สถาน ๆ หนึ่งคือ	โทษถอดเสียเอาตัวลงเป็นไพร่	1	8
	โทษไหมตรีคุณ	1	
	โทษไหมทวีคุณ	1	
	โทษไหมลาหนึ่ง	1	
	โทษอุเบกสาไว้	1	

มาตรา 22

มาตราหนึ่ง มีผู้ไปกันโซกราษฎรให้ได้ความเดือดร้อนก็แลแลมีตพระราชอาญาที่ดี
แลเบียดบังสารบัญชีช้อคนไพร่หลวงไว้ก็ดี แลคดีสามประการนี้ผิดแต่ประการใดประการหนึ่ง ท่าน
ให้ลงโทษ 6 สถาน ๆ หนึ่งคือ

	โทษพันคอริบเรื่อน	1	
	โทษรับราชบาคแล้วเอาตัวลงทนายาขาง	1	
	โทษจำไว้เดือนหนึ่งแล้วเอาตัวออกจากราชการ	1	
	โทษประจารแล้วให้ไหมทวีคุณ	1	6
	โทษไหมลาหนึ่ง	1	
	โทษภาคทัณฑ์ไว้	1	

มาตรา 38

อนึ่งทรัพย์สินของคือ แก้ว แหวน เงินทองเสื้อผ้าแพรพรรณสรรพสิ่งใดใด เจ้าพนักงาน
 ประยักจ่ายนอญหมายชี้ว่าจ่ายมากก็ทรัพย์สินมีอยู่ในคลังมากตั้งบัญชีแน่นอนก็ ผลัดเปลี่ยน
 ราววันก็ ผลัดเปลี่ยนของในคลังก็ อนึ่งผู้เก็บเบี้ยจากอรรถสมภักศอสรส่วยสัตตพทยา น้ำอาหาร
 เชิงเรือนขนอนตระหลาดเชิงฉับ ทองนำทองสวนเตาอิดเตาบอ แลมังพระราชทรัพย์ของหลวง
 ไวฉะลายฉะบับ แลมังคนไววานอกจำนนวนรณุน จำหน่ายค่าเบี้ยเสียก็ ตักจำนนวนเรียกเบี้ย
 พิกัดผลไม้มากก็ ลดโฉนฎก็ ลดพรรคพฤษกก็ ตังพิกัดเองก็ อนึ่งผู้กระเสตราธิบดีแล
 รอย

พร
 หมน
 แสน
 ษา กำนันนา แลมังพระราชทรัพย์เบี้ยเงินเข้าของ ๆ หลวงก็ หมายชี้ลดจำนนวน

หมายชี้ลดจำนนวนลายฉะบับหมายชี้คนก็ แลตักจำนนวนเข้าก็ เปลี่ยนฉัจเปลี่ยนหนานก็ ลดโฉนฎ
 ลดหมายชี้ก็ เอาเงินเองแลเอาเงินราษฎรซื้อเข้าว่าเป็นหลวงก็ เอาเงินหลวงซื้อเข้าขาย
 เองก็ ทานว่าเลมี้โคลงโทย 6 สถาน ถาชรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บให้ชาติเสีย ให้
 เอาทรัพย์สินซึ่งขอประบัคผลัดเปลี่ยนนั้น แลวนคอประจาง 3 วัน แลให้ใหม่จตุรคูน ถ้างไฟ
 หลวงคนหลวงไว้ ให้ใหม่คนหนึ่งเป็นสามคน

มาตรา 30

มาตราหนึ่ง ผู้ใดพระเจ้าอยู่หัวคองคตคั้งแต่ให้เป็นขุนมนนายเป็นหมื่นห้าพันขึ้นถึง
 ราชินิกุนขุนผู้ใหญ่ เป็นนายบานนายคำเพอให้กินเมืองเป็นสามันตราชอันคุดมควยบุญแลยศศักดิ์
 สมบัติ พระเจ้าอยู่หัวคั้งแต่ พระเจ้าอยู่หัวศรีสังประการใดก็ให้กระทำตามผู้นั้น มีพึงมีทำ
 ตาม แลให้เรียกเอาสวนสาอากาศ ไรนาสมภักศอสรหัวป่าค้ำที่เชิงเรือน น้ำอาหารตระหลาด
 ขนอนทังปวงนอกชนบทำเนียมพิกัดอัตราเกินสูงขึ้นกว่าหมายชี้ทานคั้งไว้ คิคคขอขายเอาเงินราษฎร
 ไพรพลเมืองทานเป็นอนาประโยชน์แก่ตน แลทานรควยประการใด ๆ ถาพิจารณาเป็นฉัจ ให้
 เรียกเอาเงินที่มันเรียกมานั้นแลวนคอประจางแล้วคั้นให้ราษฎรจงดวนแล้ว ใหลวงโทย 6 สถาน ๆ
 หนึ่ง คือ

ให้ประจารแล้วเอาตัวออกจากราชการ	1	
ให้จำไว้เดือนหนึ่งเอาตัวลงทูลาข้าง	1	
ให้ใหม่จตุรคุณ	1	6
ให้ใหม่ทิวคูน	1	
ให้ใหม่ลาหนึ่ง	1	
ให้ภาคทัณฑ์ไว้	1	

มาตรา 35

มาตราหนึ่ง ผู้ใดบังพระราชทรัพย์ของพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้นว่าสิ่งสิ้นไรนา เบี้ยจ่าย พระราชทานก็ดี เบี้ยบันดาเช่าของพระคลังแลแบ่งเอาก็ดี แลเบี่ยพิโนยถอยความ แลส่ววิญญานะ กะทรัพย์แลวิญญานะกะทรัพย์เป็นหลวงนั้นมาก สงเช่าของพระคลังนั้นนอยเอาไว้เป็นนา ประโยชน์แก่ตนก็ดี ทานให้ลงโทษ 6 สถาน

มาตรา 46

มาตราหนึ่ง ทานใช้ให้เป็นนายกองยุกกระบัต ไปรั้งวัดนาพลากอกรก็ดี แลไปรั้งวัด แขวงจังหวัดก็ดี แลใช้เสมียรถือบาญชีแลหนายนักการวัดนาพลากอกร และเสนากำนันให้การว่า ผู้มีนาอำเพอท่ามาก มีผู้โจทว่าผู้ถือบาญชีจดหมายจำนวนว่าน้อยบงนานั้นไว้ก็ดี บังที่ส่วยสัจ ไว้ก็ดี พิจารณาเป็นสัจว่า บังนาพลากอกรสมภักสอรไว้ ทานให้ลงโทษโดยโทษานุโทษในรางวัล 6 สถานคุดหนึ่งแต่ก่อนนั้น ถนึ่งถ้าโจทหาทานมิเป็นสัจ ให้ส่งผู้นั้นไปยังนครบาลให้ขึ้นหาหย่าง ประจานจงโคสสามวันแล้วปลงลง ถ้าไทให้ทวนควยลวดหนึ่ง 60 ที่แล้วสงเอาทูลาข้าง ถ้า ทาษาให้ทวน 90 ที่แล้วสงคืนแก่นายเงิน

มาตรา 98

มาตราหนึ่ง ผู้ของพระราชอาญาหลวงถึงสิ้นชีวิตรแลทรัพย์สิ่งของข้างมาว่าควาย ขาคคนผู้ของพระราชอาญานั้นเป็นรบาค ให้สงเช่าพระคลังหลวงจนสิ้น ถ้าผู้ใดเอาส่ววิญญานก ทรัพย์อะวิญญานกทรัพย์ซึ่งระบาคนั้นไปฝากแลผู้ใครบไว้เป็นนนาประโยชน์แก่ตน พิจารณาเป็น สัจ ให้เอาทรัพย์นั้นตั้งใหม่จตุรคุณ ถ้าผู้รับทรัพย์ไว้นั้นเหนจะหมีเป็นประโยชน์แก่ตน แลมัน เอาทรัพย์นั้นไปถวายแก่พระเจ้าอยู่หัว ทานว่าอย่าให้มีโทษแก่มันเลย

มาตรา 36

มาตราหนึ่ง พระเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติให้ซื้อขายสิ่งของตามถนนทะเลาค และผู้ซื้อ
ผู้ขายทำเกินพระราชบัญญัติไว้ มีโทษซื้อขายตามถนนทะเลาค มักซื้อถูกขายแพงนอกพระราช
บัญญัติ ท่านว่าเดิมมีพระราชอาญา ให้จำใส่ขื่อไว้สามวันแล้วให้ทวนค้วยไม้หวาย 25 ที อย่า
ให้คุยเยียงกัน ถ้ากำนันทะเลาคมิได้กำชับว่ากล่าว ละให้ลูกทะเลาคซื้อถูกขายแพงกว่าถนน
ทะเลาคอันพระเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติห้ามไว้ให้เอากำนันทะเลาคจำใส่ขื่อไว้สามวัน แล้วทวน
ค้วยไม้หวาย 15 ที

อนึ่ง พระเจ้าอยู่หัวห้ามมิให้ซื้อขายสิ่งของต้องห้ามแก่ผู้มาแต่ต่าง เมือง แลมันขึ้นซื้อขาย
แลส่งออกไปนอกคานทางแดน แลชุมนุมนายอนาพยาบาล ผู้ใดใครของมันรู้เห็นเป็นใจควยมันมิได้
เอามาว่ากล่าวพิศุทูล ท่านให้ลงโทษชุมนุมนายอนาพยาบาลแลมันผู้ส่งสิ่งของต้องห้ามออกไปซื้อ
ขายนอกคานทางแดนนั้นมีโทษ 6 สถาน ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บิให้ชาติเสียให้เอาสิ่ง
ของนั้นทั้งใหม่จักรุณ และผู้อื่นรู้เห็นเป็นใจควยมันมิได้เอามาว่ากล่าวพิศุทูลให้ทราบ ครั้นพิจารณา
เป็นสัจว่ารู้เห็น ท่านให้ทวนแล้วให้ใหม่ถึงผู้ผิด อนึ่ง กำนันทะเลาคมิได้กำชับตรวจตราว่า-
กล่าวละเลยเสีย จนลูกทะเลาคเอาสิ่งของต้องห้ามซื้อขายไปต่าง เมืองต่างแดนได้ ท่านให้เอา
กำนันทะเลาคลงโทษทวนค้วยไม้หวาย 15 ที จำใส่ขื่อไว้สามวัน แล้วเอาไปประจานจนรอบ
ทะเลาค แลให้ใหม่ลาหนึ่งโดยระวางมิได้กำชับตรวจตราว่ากล่าวลูกทะเลาคนั้น

มาตรา 37

มาตราหนึ่ง แยกพรหมณยวนประเทศฝรั่งอังกฤษจีนจามวิลันดา ความลายกวยหอม
พม่ารามัญเข้ามาสู่โพธิสมภารก็ดี เข้ามาค้าขายทางบกทางเรือก็ดี ให้ชาวพระทวารคานคอย
เจ้าพนักงานตรวจตราดูก็แล ภัยเกยเครื่องสาตราวุธไว้ อย่าให้เที่ยวเตร่ลอบลักซื้อขาย
กฤษณายางคี่บุก ถ้าลูกคางต้องการสิ่งใดให้บอกแก่ตามพนักงาน ถ้าต่างประเทศลูกคางจะยাত্রา
ไปทางบกก็ดี เมื่อสำเภายাত্রาก็ให้เจ้าพนักงานตรวจตราดูสิ่งของต้องห้ามผู้คนซึ่งลอบลัก
ซุมซอนภาไปนั้น ถ้าเจ้าพนักงานละเมินเสียให้ลูกค่างานิชภาเอาผู้คนซำแผนดินสิ่งของต้องห้าม
ไปได้ ท่านว่าเจ้าพนักงานชาวคานคอยทวารเดิมมี โทษ 6 สถาน ส่วนประเทศลูกค่านั้น
ให้ลงโทษถึงโจร ถ้าลามพนักงานชาวคานคอยรู้เห็นเป็นใจควย ให้ลงโทษถึงตาย

ที่มา "พระไอยการอาญาหลวง" กฎหมายตราสามดวงฉบับกรุงสุภา เล่ม 4 (พระนคร:
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504).

ภาคผนวก ค.

เรื่องพระปริชาลการ จ.ศ. 1240

คัดมาจาก ร, ที่, 43

53
 ๑) ข้าพระพุทธเจ้า นายรักเป็นน้องนายเกิด สังกัดชั้นน้อยแต่พระโทรเลขชุกรานุรักษ์ ตั้งบ้านเรือนอยู่กรอกคำ กรุงเทพฯ มีความซัดของทำเรื่องราวมาย่นองทุกชแถทานตระลาการ ศาลรับสั่งให้ทราบ เคิมนายเกิดที่ข้าพระพุทธเจ้าเป็นเสมียนทำราชการอยู่กับพระปริชาที่ บอทองเมืองกระบินทรบุรี ได้ประมาณ 5 - 6 ปี พระปริชาฯ ให้นายเกิดที่ข้าพระพุทธเจ้า เป็นเสมียนทำบัญชีจำหน่ายซื้อสิ่งของ แลจำหน่ายเงินไปไ้ราชการเบ็จเสร็จ นายเกิดเห็น ว่าพระปริชาลการ เบิกเงินหลวงไปจำหน่ายเป็นราชการนั้นสักส่วนหนึ่ง พระปริชาลการ เบียดบังไว้เป็นคณาประโยชน์สักสามส่วน การข้างนาต่อไปนายเกิดกลัวจะมีความผิดด้วย นายเกิดคิดจะเข้ามา ณ.กรุงเทพฯ ทำเรื่องราวร้องทุกข์ พระปริชาลการรู้ว่านายเกิดจะ เข้ามาร้องทุกข์กล่าวโทษพระปริชาลการ ๆ เอาตัวนายเกิดจำตรวนลามาไซ้ใส่กุญแจแล้ว เขียนตีหลายยก มีให้นายเกิดออกจากตารางได้ นายเกิดจึงได้มีหนังสือลับฝากผู้ซื้อมายัง พระโทรเลขชุกรานุรักษ์ 2 ฉบับ พระโทรเลขจึงได้ไปต่อว่าพระปริชาลการ ๆ กัดมือออกไป ถึงเมืองปราจีนบุรีก็บังคับให้ผู้คุมเอาตัวนายเกิดมาเขียนมิไ้ฉบับ แล้วทำทรมานต่าง ๆ จน นายเกิดนิ่งนั้ไปร้องไม่ออก พระปริชาลการว่าจะจำตรวนขังตารางเขียนให้ตายจึงจะสิ้น ความ นายเกิดต้องจำตรวนถูกเขียนอยู่ได้ประมาณ 6 - 7 วัน นายเกิดตาย มีผู้รู้เห็นเป็น อันมาก ข้าพระพุทธเจ้าเป็นสัตย์ผู้ยากไ้ความยากแค้นเจ็บอายนัก ขอพระบารมีเป็นที่พึ่ง ควรมิควารแล้วแต่จะโปรด

คัดมาจาก ร, ที่ 90

116
 ๑) ข้าพเจ้า พระยาจาแสนบดีศรีบริบาล เจ้ากรมมหาดไทย ฝ่ายพลำถึง มายัง พระศรีสังหเทพราช ปลัดกรมมหาดไทย ขอไ้ให้นำกราบทูลแต่สมเด็จพระบรมวงษ์เธอ เจ้าฟ้า มหามาذاกรมพระบารามปรบักัน ซึ่งสำเร็จราชการกรมมหาดไทยไ้ทราบด้วย ณ วันเดือน 5

ขึ้น 3 คำ 14 คำ ปีเถาะยังเป็นสมฤทธิศก¹¹ หมื่นอาคภักดิ์ นายคุม อำแดงมี มายืนเรื่อง-
 ราวรองทุกคนละนับว่า ที่นาฝั่งตะวันออกต่อโรงจักรออกไป พระปรีชาการวางแผนเป็น
 นาทหลวงบางตากแรมบาง พระปรีชาการเอานาตราแดงของหมื่นอาคภักดิ์ 60 ไร่ นายคุม
 บุตรหลวงสุภา 14 เอกรา ไร่ อำแดงมี 68 ไร่ พระปรีชาการก็ไม่ได้เอาทำนาหลวง แล
 ตากแรม พระปรีชาการให้นายเอี่ยมพี่ภรรยาทำนา 3 ไร่ขึ้น หมื่นอาคภักดิ์ นายคุม
 อำแดงมี ขอร้องพระราชทานที่นาตราแดงทำมาหากินต่อไป

อนึ่ง นายกองปลัดกองอาสาเลขเมืองปราจีนบุรี มาทำคำร้องทุกข์ว่า เลขไพรหลวง
 หกกองได้ทำราชการมา 3 แผนดิน พระปรีชาการทำโรงจักร มีตราพระราชสีห์ โปรด
 เกลาออกไปให้เกณฑ์จ้างตัวเลขคนหนึ่งเดือนละ 10 บาท ตัวเลขหกกองต้องเกณฑ์จ้างทำ
 การตั้งแต่เดือนเกาปีจอออก มาถึงเดือนสี่ปีชวคฤศกสองปีแปดเดือน ได้เงินค่าจ้างสิบบาท
 กองหนึ่งสองเดือน กองหนึ่งได้เงินค่าจ้างแปดบาท เดือนหนึ่งคนเดียว เลขนอกนั้นได้เงิน
 คนละ $\frac{3}{4}$ บาทบาง เงินเป็นแดงเปลี่ยนก็ได้ เงินแดงที่ได้มานั้นใช้สรอยไม่ได้ ต้อง
 ขอสู่ราชรับประทานบาง ขวางน้ำเสียบาง ตัวเลขอาสาซึ่งมาแอบอิงอยู่กับพระปรีชาการ
 ได้เงินเสมอคนหนึ่งเดือนละ 10 บาท ตัวเลขอาสาทำได้เงินแดงบาง คนหนึ่งก็ได้เงิน
 $\frac{1}{2}$ บาทบางเปลี่ยนไม่ได้ พระปรีชาการเอาเลขไพรหลวงอาสาแสนขาวไปสักไว้ แล
 คิดแปลงเลขไพรหลวงอาสาสักแล้วรวมคน 6 กองประมาณ 300 คนเศษ...

คัดมาจาก ร. ที่ 135

173
 ๑๓๓๓ ขาพระพุทฺธเจ้า เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงดี ขาหลวงผู้ตรวจการบอทอง
 เมืองปราจีนบุรี ปรีวีโคานชิล ขอพระราชทานนอมเกลาถวายค่านับกราบบังคมทูลพระ
 ไปรเวต ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วยขาพระพุทฺธเจ้ากราบบถวายบังคมลาไป ณ. วัน 4-5
 คำ ปีเถาะยังเป็นสมฤทธิศก เวลายุ้งถึงเมืองปราจีนบุรี ณ. วันที่ 6-5 คำ ลา 2 ทุ่มเศษ
 รุ่งขึ้นกรมการไคมาเชิญทองตราพรอมถวายพระยาจาแสนบดี ขาหลวง อานทองตราที่ศาลากลาง
 เสร็จแล้ว จึงได้บังคับนายสุคใจซึ่งเป็นคนใช้สนิทไว้ใจของพระปรีชาผู้เป็นกงสีจ่ายเงินทั้งปวง
 ให้ขนแรมมาส่งที่บ่อที่ $\frac{1}{5}$ 3 บ่อ บ่อละ 100 หาบจะได้บดคดลงคูนีทองไคมาจนอยเท่าไร

คิดราคาค่าทองสอบกับสุหทัยสรอยทอนเป็น ^{เงิน} } ที่ใดทำการจะขาดทุนมีกำไรประการใด
 ถ้าสอบสวนได้ดังนี้จึงจะบอกความจริงเท็จไปใด แลบังคับนายสุคใจให้ส่งบัญชีรายวันคนทำการ
 ในโรงจักร แลคนรับจ้างขนแร่ จะได้สอบสวนคิดการไวก่อนกว่าจะขนแร่ได้มา นายสุคใจ
 ซักเสียทั้ง 2 อย่างว่า แร่สีลาทองก็ซุกไม่ไค่น้ำท่วม บัญชีก็ไม่มีความจริงที่พระปรีชา
 การจะจับจ่ายเงินมากน้อยเท่าไร นายสุคใจปฏิเสธว่าไม่ทราบ ทั้นไค่นั้นข้าพระพุทธเจ้าจึง
 ถามพระปราชญ์กรมการสอบว่าผู้ใดเป็นกงสีจ่ายเงินทั้งปวงให้ขาดจากคุณแลการงานในโรง-
 จักรแทนพระปรีชา ข้าพระพุทธเจ้าถามกรมการสอบก็ได้ความสมกับที่ราษฎรทั่วไป ซึ่งนาย
 สุคใจจะปฏิเสธเสียนั้น ก็เหมือนนายสุคใจชักขวางราชการแผ่นดิน...

คัดมาจาก ร. ที่ 149

192

ข้าพระพุทธเจ้า

{
 อำแดงบัวเป็นบุตรพระยาเพชรพิไชยขุนทอง
 อำแดงแฉะเป็นบุตรหลวงวงษาเอี่ยมเจ้ากรม

ในกรมหลวงวงษาธิราชสนิท

บิดาข้าพระพุทธเจ้าทั้งสองถึงอนิจกรรมแล้ว ข้าพระพุทธเจ้ามีความเจ็บร้อนต่อ
 แผ่นดินพระเจ้าอยู่หัว แลกลัวเกรงพระราชอาญาเป็นที่สุด จึงเข้าชื่อพร้อมใจกันทำเรื่องราว
 นอมค่านับมูลค่าถวาย ในทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท พระราชอาญาเป็นลดเกล้า เติม
 บิดาข้าพระพุทธเจ้าทั้งสองคนถึงอนิจกรรมแล้ว ข้าพระพุทธเจ้ายากจนไปทำหนังสือสารกรม-
 ธรรมชายตัวอยู่กับ

พระนายศรีสรรัก พี่ }
 ทรามสงวน น้อง }

แต่คนเป็นเงินตราค่าตัว

อำแดงแข
 อีบัว

3
2
6
5

แล้ว พระยากระสาปน์ }
 พระนายศรีสรรัก }
 ทรามสงวน }

ให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้ง 2 คน เป็นคนสนิทรักใคร่ ให้อยู่ในคัก

ใช้ให้ชน }
 เงิน }
 ทอง }
 ทองแดง }

อยู่เนื่อง ๆ แล้วพระยากระสาปน์แต่ยังเป็นพี่พระวิสุทธโยชามาตย

เลี้ยงข้าพระพุทธเจ้า อำแดงแซเป็นภรรยา อยู่มาได้ประมาณ 13 ปี ฝ่ายข้าพระพุทธ-
 เจ้าอ้อมเป็นคนรักใคร่ใช้สันทอยู่ในศึกประมาณ 9 ปีมาแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าใคร่ใคร่เห็น
 พระยากระสาปน์ พระปรีชา พระนายศรีสรรัก จมื่นราชมาตย์ ตั้งตัวเองเหมือนอย่างเจ้า
 ถ้าจะรับประทานเรียกว่าเสวย ถ้าจะนอนเรียกว่า ประทม ^{หูลับ} } ทรามสงวนนั้นตั้งตัวเอง
 เป็นเจ้าฟ้าทรามสงวน ถ้าทรามสงวนจะรับประทานแล้ว ว่าฟ้าจะเสวย ถ้าจะใช้ให้ข้า-
 พระพุทธเจ้ากับนางทนายให้หยิบสิ่งใดแล้ว ก็ว่าถ้าจะตองประสงคสิ่งนั้น ๆ ขอหนึ่ง พระยา
 กระสาปน์ พระนายศรีสรรัก ทรามสงวน ใช้ให้ อำแดงสุกกรรยาหลวงพินิต อีบางทนาย
 ของทรามสงวน ซึ่งทองแดงใหญ่ว่าหนักเท่านั้น ๆ ซึ่งแล้วก็หอกกระคายใส่หีบฉันทญแจแล้วใช้ให้
 ข้าพระพุทธเจ้าเฝ้าประตู ห้ามคนไม่ให้เขาออก แล้วใช้ให้ข้าพระพุทธเจ้า ^{อ้อม} }
 ให้ชนหีบที่ใส่ทองแดงนั้นออกมาส่งให้แก่พวกชาย ^{บ่าว} } ที่รู้กันให้ชนลงเรือแล้วพระยา
 กระสาปน์ พระนายศรีสรรัก ทรามสงวน สั่งให้นายหนูบุตรพระยากระสาปน์คุมเอาหีบทองแดง
 นั้นเข้ามาที่โรงกระสาปน์ในพระบรมมหาราชวัง และนายหนูบุตร และนายพูนบิดาภรรยาของ
 พระยากระสาปน์เอาทองแดงไปหลอมปนกับเนื้อเงินหลวง ทองแดงหนักเท่าไรก็ชั่งเอา
 เนื้อเงินหลวงออกเสียเท่านั้น เอาทองแดงซึ่งใส่หีบไปที่โรงกระสาปน์ที่ไร ข้าพระพุทธเจ้า
 ไม่เห็นเอาค้ำมาที่ ^{ตึก} } เลย เห็นแต่ตนเองเงินมาที่ ^{ตึก} } ^{ที่ละ 50} } ซึ่งเนื่อง ๆ มา
¹⁰⁰ }
²⁰⁰ }
 จนมั่งมี ใช้ให้ข้าพระพุทธเจ้าขนเอาเงินเข้าในตึกเนื่อง ๆ มา ขอหนึ่งพระปรีชายังยกยก
 อดเอาทองคำลี้มของหลวงมาจากบอทองเตาทองเมืองปราจีน เอามาให้แก่ พระยากระสาปน์ }
 ทรามสงวน }
 เอาทองคำลี้มโตประมาณ 4-5" ยาวประมาณ 12-13" มีตราตีประจำที่ลี้มทองคำนั้นควย
 พระยากระสาปน์ } เอาทองคำลี้มนั้นมาตีเป็นเครื่องแต่งตัว ^{บุตร} } แลตีเป็น ^{ขัน} }
 ทรามสงวน } ภรรยา } ^{ถาด} }
 ถาด } ทองคำ ทำเป็นเครื่องใช้สรอยไว้ใช้ในครัวเสียเป็นอันมาก หาเอามาส่งในทอง
 กระโถน }
 พระคลังหลวงไม่ ขอหนึ่งเมื่อเกิดความหลวงอันพระปรีชาแล้ว พระยากระสาปน์ ทรามสงวน
 เอาเงินทองสิ่งของรูปพรรณของพระปรีชาใส่หีบแล้วส่งให้ อีสุด อีบาง อีเขียน กับทนายหญิงอีก
 หลายคน ขนมาไว้ที่บ้านพระยาเจริญราชไมตรีที่ตึกทรามสงวนเป็นอันมาก กลัวว่าจะตองรับ
 เอาเป็นของหลวงเสียหมด

คนมาจากสมุทสาเนาพระราชหัตถเลขา เล่ม 5 ร. ที่ $\frac{218}{41}$

ถึงพระยาภาณุการวงษ์ คุ้มได้รับเตลแกรมโดยลำดับมาจนถึงโบทหลังสุดที่บอกมา วันที่ 11 เดือนธันวาคม ซึ่งความปลอดภัยไปไร่ไร่จะสำเร็จเป็นที่ยินดีมาก จึงได้ทำเคร-
เคนเขียนส่งมา ฉบับที่ถึงวันเป็นตัวเครเคนเขียน ฉบับที่คนทั้งปวงเป็นคอมมิสชัน ถ้าเวลา
ควรจะใช้ ก็ให้ใช้ ถ้าไม่ควรจะใช้ก็ให้เก็บไว้เถิด

ความเรื่องพระปรีชาที่ชำระความราษฎรแล้วเสร็จหมด แต่เขาไม่ได้รับเป็นสัจ
สักอย่างเดียว ถึงทั้งมีพยานมั่นคงที่ควรจะถูกไต่ถามจารีตครบขาด ก็ไต่ถามกรรมเนียบผูกพัน
ไว้ เพราะฉะนั้นเขาจึงไม่รับ พระยาภาณุการวงษ์คงจะทราบกรรมเนียบความไทย ๆ อยู่
เขาเรียกกันว่า ความคอขาดบาดตาย ใครจะรับง่าย ๆ ให้เขียนให้เกือบตายก็ไม่ออก ถ้า
จะตัดสินโดยความคิดแล้ว คงจะตัดสินได้โดยงาม

บัดนี้ได้ชำระเรื่องฉ้อโกง ได้ความเป็นพิรุณคนนั้นคือ พระปรีชาตั้งฎีกาเบิกเงิน
ล่วงหน้าไปใช้ทีละ $\frac{100}{200}$ ซึ่ง แล้วจึงทำฎีกาเสนอมาขึ้นเป็นเดือน ๆ ว่าได้ไปให้คางจางทำการ
สิ่งนั้นเท่านั้น ชื่อของสิ่งนั้นเท่านั้น ให้เสมือนที่ 1 เท่านั้น แรงเป็นเงินเท่านั้น เสมียน
ที่ 2 เท่านั้น แรงเงินเท่านั้น ลูกจางทำการเท่านั้นแรงเป็นเงินเท่านั้น ดังนี้ทุก ๆ เดือน
ตลอดไป แล้วก็เบิกเงินล่วงหน้าเดิมขึ้นทยอยกันไป ในการที่ชำระครั้งนี้ ตระลาการได้สอบ
รูมาดังความนี้ กับขานูชี่นายสุดใจที่เป็นผู้จ่ายเงินใหญ่ของพระปรีชา จำนวนคนแลเรือนเงิน
ไม่ต่องกัน คิดหักเงินที่เห็นว่าไม่เกี่ยวข้องกับขานูชี่นายสุดใจเสียแล้ว ยังคงเหลือเงินอยู่
หลายพันชั่ง เพราะฉะนั้นจึงต้องส่งใส่ฎีกาพระปรีชา ก็กรรมคาทำการเมื่อเบิกเงินไปแล้ว
คงต้องไม่มีขานูชี่จ่ายรายละเอียดยิ่งกว่าครุร่างฎีกา คือ ครุร่างฎีกาว่าแต่เพียงเสมือนเท่านั้น
แรงเป็นเงินเท่านั้น ขานูชี่ฉบับจ่ายคงจะต่องลงละเอียดว่า เสมียนเท่านั้นคนคือ นายนั้น
เงินเดือนเท่านั้น ๆ ดังนี้จึงจะจ่ายได้ ตระลาการจึงได้บังคับเรียกขานูชี่อย่างนี้เพื่อจะมา
สอบกับฎีกาของพระปรีชาเองและนายสุดใจ พระปรีชาได้รับว่าขานูชี่มี ครั้นให้ไปเอาขานูชี่
ที่ขานู เมียพระปรีชาได้ส่งมาแต่ขานูชี่ครุร่างฎีกาเช่นว่ามาข้างบนขานูชี่ รายละเอียดเช่นว่ามา
ข้างกลางนี้บอกกว่าหายเสียแล้ว ไม่ยอมส่ง แลกดขี่ว่ากล่าวเยาะเย้ยเกะกะไปต่าง ๆ ว่าฉัน
ไม่รู้ว่าจะเอาขานูชี่อะไร คุณว่าใครวางในหลวงแล้ว ขานูชี่นี้ไม่เกี่ยวข้องอะไร ฉันจึงไม่
เก็บไว้ แลพูดจาเกะกะไปต่าง ๆ แต่ที่จริงนั้นขานูชี่อันนี้พระยาภาณุสักได้ทราบอยู่แล้วว่า

เมื่อแรกเป็นโฆฬีพี่น้องเขาอวดมากกว่ามีบุญชั้พร้อม มีผู้ใดเห็นนายหว่าคนายใหญ่ซึ่งเป็นเสมียนสำหรับทำบุญชั้ในกรุงเทพของพระปรีชา ซึ่งเดิมนางแพนนี้ไม่สังกัด พระยาเจริญส่งมานั้น ก็ให้การตอ้งค้ำกันว่า เงินที่พระปรีชาเบิกออกไปนั้นใครส่งให้นายสุคใจจ่ายบางเป็นเดือน ๆ ถาถึงเดือนแล้วนายสุคใจทำบุญชั้มายื่น 2 ฉบับ ฉบับหนึ่งมีชื่อคนแลเรือนเงินเช่นชื่อนายสุคใจ ฉบับ 1 มีแต่ชื่อคนไม่มีเรือนเงิน นายสุคใจไม่ใคร่เชื่อ พระปรีชารับบุญชั้นี้ไว้แล้วเอาฉบับที่ไม่มีเรือนเงินนั้นมากกรอกเรือนเงินเอาเอง บางทีคนไม่พอกับเงินที่เบิกไปจากคลัง พระปรีชาสั่งให้เติมจำนวนคนขึ้นอีก บางทีของรายอื่น พระปรีชาบอกให้จกลงในบุญชั้บ้าง บุญชั้ฉบับนั้นนายหว่าคเป็นผู้เขียน นายใหญ่ผู้คิดลูกคิด แตะตาเขียนแล้วสิ้นเวลา พระปรีชาเอาบุญชั้ไปแกวไว้ก่อน ไม่ใคร่ให้นายหว่าครักษาไว้ เมื่อพระปรีชามาจากเมืองปราจีนนี้ นายหว่าคกับนายใหญ่ใคร่มาควรวัวบุญชั้ที่พระปรีชาได้เอามา แตะหางว่าวฉบับที่นายสุคใจเขียนชื่อไม่รู้ว่าเอาไว้ที่ไหน นายหว่าคกับนายสุคใจให้การตอ้งกับคำที่นายสุคใจให้ไว้ทุกประการ แต่ที่จริงนั้นบุญชั้ฉบับนี้ ถึงจะใคร่มาเงินก็ตอ้งกันกับฎีกา เพราะพระปรีชาใคร่กรอกเงินไว้ทรงสอดแล้ว แต่ถึงคั้งนั้นถ้าใคร่มาก็จะใคร่สอดกับบุญชั้นายสุคใจ ก็เห็นความซัดใคร่โดยง่ายที่พระปรีชาบอกบุญชั้สูญเสียดังนี้แล้วก็เห็นซัดว่าขอใคร่เหมือนกัน ครันอยู่มาภายหลังโดยสติปัญญา พระยาเจริญวิ่งเตนเขาหาญหลักผู้ใหญ่หลายแห่ง จนใคร่ตัวคนนำของสมเด็จพระเจ้าพระยาให้สารภาพ เขาก็สารภาพเป็นขั้น ๆ ทานกรมทาคงจะใคร่ค้ำสำเนาส่งมาให้พระยาภาสทราบแล้ว ในคำสารภาพทั้งหมดนี้เห็นว่าเขายังคิดครองสูไม่ยอมตายสนิทเลย ถ้าเผื่อบางทีจะกลับชนะเขาคงว่าในหลวงรับสั่งอย่างนั้น เขากลับจึงตอ้งสารภาพ มีเป็นยังช่วยอยู่แต่คำสารภาพ จมื่นราชามาตย์ เป็นพอใคร่กว่าทุกคำ ทองกลางนั้นก็ใคร่ส่งมาไว้กลางตระลาการแล้ว แต่ยั้งตอ้งชำระตอไป เพราะไม่ลงสนิท ทางที่จะชำระนั้นก็ยั้งหลายอย่าง ด้วยของสิ่งเดียวในฎีกาตังเงินมาก ในบุญชั้นายสุคใจเงินน้อยเป็นคน ใคร่สอดดูบางก็เห็นพระปรีชาให้การเลอะเทอะ ก็เห็นจะพอใคร่ใจนใคร่บ้าง การที่กรุงเทพฯ สงบเรียบร้อยมีแต่คนเห็นว่ามิสเตอร์นอกชจะตอ้งออกทั้งฝรั่งทั้งไทย นิวแมนตังแต่เขามาถึงไม่ได้ไปหาคนไทยเลย ยกเสียแต่วังหน้ากับคุณสุรวงษ์ ครันคิดเห็นว่าถาการเรื่องนี้สำเร็จแล้วอยากจะพูดควยการเรื่องสุราและเรื่องอื่นตอไปอีกบ้าง แต่เป็นการยากอยู่หนอยหนึ่งควยเสนาบดีของเรามักจะไม่รู้เรื่อง จะทำอินสตรักชันส่งมาครั้งนั้นก็ยั้งหนควยเวลาจวนนี้ และยั้งไม่ใคร่ปลุกชากันควย ถา

ปลุกขานันตกลองแลตรีตรองการได้ จึงจะมีสิ่งมาภายหลัง ถ้าจะถวายตราแก้วจะมีคอมมิสชัน
แลอุปทูตที่ทูตเหมือนอย่างคิดไว้เดิม...

Chulalongkorn

ที่มา

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 สารบัญ
สมุดพิเศษ เล่ม 19 จ.ศ. 1241.

ภาคผนวก ง.

ตารางที่ 1 รายได้ของรัฐบาลไทย (พ.ศ. 2435 - 53)

ปี	จำนวนล้านบาทปริมาณรายได้
2435	15.37
2436	15.38
2437	17.33
2438	18.07
2439	20.64
2440	24.80
2441	28.49
2442	29.90
2443	36.62
2444	36.15
2445	39.15
2446	43.45
2447	46.04
2448	51.65
2449	57.01
2450	55.82
2451	60.85
2452	62.67
2453	63.50

ตารางที่ 2 องค์ประกอบรายได้ของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2437 - 53

	รายได้ทางตรง				รายได้จากภาษีอากร				รายได้ อื่น ๆ	รวม ทั้งสิ้น
	รัฐ สามัค	รัฐ พานิช	รายได้ ทางตรง อื่น ๆ	รวม	ภาษี ทาง ตรง	ภาษี อื่น ๆ	ค่า ธรรมเนียม- รวม	รวม		
2437	1.1	-	.3	1.4	1.9	12.7	.1	14.8	1.0	17.3
2438	1.2	.1	.5	1.8	1.5	13.4	.1	15.1	1.1	18.0
2439	1.7	.4	.9	3.2	2.2	14.0	.1	14.5	.8	20.6
2440	1.5	.4	1.5	3.2	2.9	16.5	.1	19.7	1.5	24.8
2441	1.6	.7	1.2	3.6	3.9	18.0	.4	22.4	2.3	28.4
2442	1.7	.7	.7	3.3	4.3	20.1	.6	25.1	1.4	29.9
2443	3.0	1.2	.6	5.0	6.1	21.7	.6	28.5	2.9	35.6
2444	2.1	1.5	.4	4.1	5.5	24.2	.6	30.4	1.5	36.1
2445	2.6	2.1	.9	5.7	5.7	25.2	1.6	32.6	.7	39.1
2446	2.9	2.6	1.6	7.1	6.3	26.3	2.3	34.7	1.5	43.4
2447	3.1	3.0	.4	6.5	6.9	28.3	2.7	38.0	1.4	46.0
2448	3.6	3.5	.6	7.8	7.9	31.0	3.5	42.5	1.2	51.0
2449	3.7	4.4	1.1	9.4	12.5	27.9	3.8	44.2	3.3	57.0
2450	3.5	4.7	1.8	10.1	11.5	28.5	4.0	44.3	1.3	55.8
2451	3.1	5.1	1.7	9.9	12.1	33.1	3.9	49.2	1.6	60.8
2452	3.1	5.3	1.5	10.0	14.8	32.5	3.8	51.2	1.3	62.6
2453	3.4	5.6	1.0	10.0	14.2	33.8	3.9	52.0	1.3	63.5

ที่มา : Ministry of Finance, Statistical Yearbook of the Kingdom of Siam 1917.

ตารางที่ 3 รายได้ของรัฐบาลไทยจากภาษีอากร พ.ศ. 2436 - 45

	อากร บ่อนเบี้ย	อากร สุรา	อากร ฝิ่น	อากร หวย	ภาษี ภายใน	ภาษี ศุลกากร	รวมทั้งสิ้น
2436	1.97	2.15	2.48	.93	1.71	2.55	11.79
2437	2.28	2.29	2.44	1.03	1.07	2.27	11.38
2438	2.77	2.58	2.56	1.21	1.21	2.14	12.47
2439	2.94	2.77	2.51	1.22	1.34	2.30	13.08
2440	4.22	3.12	2.87	1.19	1.37	2.64	15.41
2441	4.67	3.68	2.93	1.40	1.58	2.63	16.89
2442	4.67	3.73	4.56	1.62	1.43	2.90	18.91
2443	5.24	3.41	5.43	1.52	1.65	3.05	20.30
2444	5.46	4.35	5.07	1.90	1.45	4.32	22.95
2445	5.56	3.85	7.08	1.99	1.50	4.68	23.64

ที่มา : Ministry of Finance, Report of the Financial Adviser on the Budget of the Kingdom of the Siam For the Year 123 (1904).

ภาคผนวก จ.

"...ด้วยพระยาอาหารบริรักษ์ หลวงสนิศจสมบัตติ ขุนรุกอักษรเสมียนตรา ท้าบอายุชี้ยเงินค่านาจำนวนรายปีตั้งแต่ปีกุนทรีศก มาถึงปีออกจัตวาศก 22 ปี ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเจ้าพนักงาน ลออออกพิศในพระบรมมหาราชวังไค้สอบอายุชี้ยที่พระไชยศสมบัตติรับ เห็นอายุชี้ยพระไชยศสมบัตติรับเงินต่ำกว่าจำนวนเงินซึ่งพระยาอาหารบริรักษ์ หลวงสนิศจสมบัตติ ขุนรุกอักษรเสมียนตรา นำทูลเกล้าฯ ถวาย จึงโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าชำระสอบอายุชี้ยตัวฎีกาที่พระยาอาหารบริรักษ์ หลวงสนิศจสมบัตติ ขุนรุกอักษรเสมียนตรา เจ้าพนักงานกรมนาทักบอายุชี้ยพระไชยศสมบัตติ ซึ่งได้รับเงินจากเจ้าพนักงานกรมานั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ประชุมพร้อมขึ้นณ. เก่งวรราชสภาภิรม ไค้เรียกอายุชี้ยตัวฎีกาซึ่งเจ้าพนักงานคลังมหาสมบัตติ และเจ้าพนักงานต่าง ๆ ซึ่งให้ไว้กับเจ้าพนักงานกรมานั้นมาตรวจสอบ เป็นสองตอน ตอนหนึ่งเป็นส่วนพระยาอาหารบริรักษ์ ซึ่งไค้วการในกรมมาตั้งแต่ปีมะโรงสัมฤทธิศก มาจนถึงปีออกจัตวาศก ฎีกาหลวงสนิจที่รับต่อพระไชยศสมบัตติต่ำกว่าอายุชี้ยพระยาอาหารบริรักษ์ หลวงสนิศจสมบัตติ ขุนรุกอักษรเสมียนตรา เป็นเงิน $15 \frac{677}{111}$ ข้าพระพุทธเจ้าจึงบังคับขุนรุกอักษรเสมียนตราให้ส่งหนังสือบอกเจ้าเมืองกรมการที่บอกส่งเงินค่านา กับให้หลวงสนิศจสมบัตติส่งทางว่าวที่ข้าหลวงเสนาทำนันทายื่น ข้าพระพุทธเจ้าไค้ตรวจหนังสือบอกที่เจ้าเมืองกรมการบอกส่งเงินค่านามา นั้น ไม่มีหนังสือบอก 25 เมือง ที่มีหนังสือบอกเจ้าเมืองกรมการส่งเงินค่านาลงมา เงินในบอกมากกว่าอายุชี้ยพระยาอาหารบริรักษ์ หลวงสนิศจสมบัตติ ขุนรุกอักษรเสมียนตรา พระราชสาส์นเป็นหนังสือบอกเจ้าเมืองกรมการ เมืองพัทลุง เมืองปลีเลียน ส่งเงินค่านา $7 \frac{78}{111}$ จำนวนปีมะโรงสัมฤทธิศก ขุนรุกอักษรเสมียนตราปิดตราบอกไว้ เงินอยู่กับนายเอกหาไค้ส่งกับหลวงสนิศจสมบัตติไม่ ข้าพระพุทธเจ้าไค้สอบทางว่าวข้าหลวงเสนาทำนันทายื่น หากถูกต้องอายุชี้ยฎีกาไม่ จึงบังคับให้ถามหลวงสนิศจสมบัตติ ๆ ให้การสารภาพว่า ไค้แบ่งหักทางว่าวเงินค่านาที่ข้าหลวงเสนาทำนันทายื่นจำนวนปีมะโรงสัมฤทธิศก จำนวนปีเสงเอกศก ปีเมียบโทศก เป็นเงิน 700

แบ่งให้ { พระยาอาหารบริรักษ์ 550 ส่วนหลวงสนิจไค้ไว้ 70 ถ้าจะแบ่งหักทางว่าว
 { ขุนรุกอักษรเสมียนตรา 80 +

เมืองไค้ ก็เขียนทางว่าวเปลี่ยนเอาตราข้าหลวงเสนาเก่า ๆ ประทับทางว่าว ถ้าเมืองไค้จะต้องการเอาเงินค่านาทังเมือง ก็เอาทางว่าวฉีกทิ้งเสียบ้าง แล้วพระยาอาหารบริรักษ์ยืมเงิน

คำน่าไปใช้ในการค้าขายปีละ $\left\{ \begin{matrix} 200 \\ 300 \end{matrix} \right.$ ซึ่ง แท้หาได้ใช้หลวงไม่ กับได้เอาเงินค่าน่าไปซื้อฝ้าย
 2000 ซึ่ง ครั้นตามขุนรูดอักษรเสมียรตรา ให้การรับชำระภาพถูกต้องกับค่าหลวงสนิจีให้การ
 แล้วให้การทอไปว่า พระยาอาหารบริรักษ์เอาข้าวสารในฉางหลวงไปหลายครั้ง...อนึ่งมาบุญชัย
 เงินครั้นเจ้าพระยาพลเทพหลงส่งเงินพระคลังใน ซึ่งท้าวสมศักดิ์คนใดทำให้ไฉน มีชื่อพระศรี-
 ทิพโกชนแลชื่อหลวงสนิจีสมบัติ ในมาบุญชัยท้าวสมศักดิ์คนนั้น เห็นเส้นกินสอที่เขียนในมาบุญชัยนั้น
 ท้อมากก็เหมือนกันทุก ๆ ปี จึงเห็นว่า เป็นมาบุญชัยปลอมทำใหม่...พระศรีทิพโกชนจึงให้การว่า...
 เจ้าพระยาพลเทพหลงปก่าได้ให้มาส่งเงินค่างในกับหลวงสนิจีสมบัตินั้น เมื่อมาส่งเงินกับท้าว
 สมศักดิ์ได้รับเงินแล้ว จึงประทับตรารูปเหลี่ยมยาวให้หลวงสนิจีสมบัติ จะเป็นปีเถาะดาปืมโรง
 จำหัดไม่ แต่ครั้นเมื่อปืมเสงดาปืมเมี่ยมแมนั้นสงไสยอยู่ ท้าวสมศักดิ์จึงได้เอาตรากลม
 รูปหญิงนั่งท้าวแขน ถัดดูเงินประทับตราเหลี่ยมในมาบุญชัยเล่มนั้นมา ข้าพระพุทธเจ้าจึงให้
 เอาสมุดมาบุญชัยที่ท้าวทรงกันคาน ท้าวสมศักดิ์ ทำให้ไว้กับเจ้าพนักงานกรมนามาให้พระศรี-
 ทิพโกชนตรวจดูสมุดมาบุญชัย เล่มนั้นว่าหาใช่มาบุญชัยเดิมไม่ เพราะตราเหลี่ยมที่ท้าวสมศักดิ์
 ประทับไว้แต่เล่มนั้นหายไป หาเหมือนที่พระศรีทิพโกชนได้เคยส่งเงินเช่นแต่ก่อนไม่ ข้าพระ-
 พุทธเจ้าจึงได้ถามหลวงสนิจีสมบัติตามคำให้การพระศรีทิพโกชน หลวงสนิจีสมบัติให้การรับเป็น
 สัตย์ว่าได้เปลี่ยนสมุดประทับตราใหม่จริงเพราะได้ขอเงินค่าน่าไว้จึงคิดหาบุญชัยให้มาเงินให้
 สูงขึ้นไว้ เพราะจะได้กลบเกลื่อนเงินที่ขอไว้ และให้การทอไปว่า เจ้าพระยาพลเทพได้เอา
 เงินค่าน่าจำนวน 11 269 1 ... จึงเห็นด้วยเกล้าฯ พร้อมกันว่า ซึ่งเจ้าพระยาพลเทพ
 เป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ในกรมฯ ชอบแต่จะตรวจตราระวังระไวอย่าให้เจ้าพนักงานผู้น้อยฉ้อเอา
 เงินหลวงไปใช้สรวยได้ นี้เจ้าพระยาพลเทพดลยืมเงินค่าน่ากับหลวงสนิจีสมบัติไปใช้สรวยแล้ว
 หาใช่ไม่ ทำให้เป็นตัวอย่างหนทางค่อมานพระยาอาหารบริรักษ์ หลวงสนิจีสมบัติ ขุนรูดอักษร
 เสมียรตรา ฉ้อหักเงินค่าน่าเอาเงินในทางว่าวข้าหลวง เสนาบดีตราหนึ่งสี่บอก เจ้าเมืองกรมการ
 เอาเงินไว้ และเอาเงินค่าน่าของหลวงไปจากหลวงสนิจีสมบัติจำหน่ายซื้อสิ่งของ การก็ล่วง
 เลยมหลายปีจะใช้ดาไม่ใช้ก็เอาใส่รยเอาบุญชัยหลวงสนิจีสมบัติ เอาความจริงก็ไม่ได้ด้วย
 มาบุญชัยเขียนด้วยเส้นกินสอเปลี่ยนแปลงได้ และหลวงสนิจีสมบัติก็เป็นคนฉ้อของหลวงด้วยกัน
 และพระยาอาหารบริรักษ์เอาเข้าเปลือกสารในฉางหลวงไปให้ปันเป็นก้านั้น และเลี้ยงไพร่
 ในบ้านเรือนเป็นผลประโยชน์ของตัว ยืมมาบุญชัยเงินหลวงมาก ส่งเจ้าพนักงานแค่น้อย

ไปรคเกล้าฯ ตั้งข้าพระพุทธเจ้าชำระตรวจสอบบัญชีฎีกาจึงทราบว่า เจ้าพนักงานกรมนา
 ลอบังพระราชทรัพย์ ตั้งแก้มโรงต้มฤกษ์ศกถึงปีออกจัดทวาศก เป็นเงิน $15 \frac{6774}{111}$ ...” (21)

ที่มา หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 มัคที่ 185/7
คดีพระยาอาหารบริรักษ์ลอบังเงินค่านา.

ประวัติการศึกษา

ชื่อ

นางสาวกาญจน์ สมเกียรติกุล

วุฒิการศึกษา

ศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมดี) คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2514ประกาศนียบัตรชั้นสูง แผนกประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2515

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

อาจารย์โท แผนกประวัติศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์